

dr hab. Andrzej Kucner
Instytut Filozofii
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
ul. Kurta Obiżca 1
10-725 Olsztyn

RECENZJA PRACY HABILITACYJNEJ I DOROBKU
W POSTĘPOWANIU NA STOPIEŃ
DR MARIOLI KUSZYK-BYTNIEWSKIEJ

1. Wstęp

Dr Mariola Kuszyk-Bytniewska przedstawiła do oceny dorobek złożony z rozprawy, zatytuowanej *Działanie wobec rzeczywistości. Projekt onto-epistemologii społecznej* (Wydawnictwo UMCS, Lublin 2015, ss. 240) oraz zbiór oryginalnych publikacji (artykułów oraz rozdziałów w pracach zbiorowych), które ukazały się w latach 1993-2015, a więc przed uzyskaniem stopnia doktora i po nim. Obok nich dorobek obejmuje wykaz oraz kopie 11 haseł, przygotowanych na użytek *Powszechnej Encyklopedii Filozofii* (9 haseł) oraz *Encyklopedii Filozofii Polskiej* (4 hasła w tym 2 przedruki). Uzupełniają je lista pięciu publikacji, których fragmenty zostały wykorzystane w przedłożonej rozprawie.

Zainteresowania badawcze oraz dorobek naukowy dr M. Kuszyk-Bytniewskiej mają charakter interdyscyplinarny i obejmują zagadnienia na styku filozofii oraz socjologii. Pogranicze obu dziedzin wiedzy stało się dla niej polem poszukiwań i rozstrzygnięć świadczących o stopniowo krystalizującej się oraz konsekwentnie rozwijanej strategii badawczej.

Habilitantka posiada wykształcenie filozoficzne (magisterium – 1993) oraz socjologiczne (magisterium - 1999) oraz stopień doktora nauk humanistycznych w dziedzinie filozofii, na podstawie dysertacji *Rzeczywistość konkretna a działanie. Wartości i znaczenia w filozofii kultury Floriana Znanieckiego*, napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Stanisława Jedynaka i obronionej w 2001 roku na Wydziale Filozofii i Socjologii UMCS w Lublinie.

W latach 1999-2005 Habilitantka była zatrudniona w Katedrze Nauk Humanistycznych Akademii Medycznej im. Prof. Feliksa Skubiszewskiego w Lublinie. Od roku 2001 do dziś pracuje w Zakładzie Ontologii i Teorii Poznania Instytutu Filozofii UMCS w Lublinie.

W podejmowanych przez Habilitantkę badaniach dominuje problematyka związków i zależności między filozofią a socjologią *sensu largo*, a w szczególności między socjologią

wiedzy a filozofią nauki. Ponadto badaczkę interesują problemy teoriopoznawczych implikacji socjologii, zagadnienia racjonalności jako kategorii onto-epistemologicznej czy kwestie możliwości poznania rzeczywistości społecznej w wyniku działania i uczestnictwa, a nie czystego oglądu. Wspomniana wyżej interdyscyplinarność odnosi się zarówno do problematyki badań, podejmowanych w okresie kilkunastu lat, jak i postaci, którym autorka poświęciła swoje publikacje (m.in. Florianowi Znanieckiemu, Stanisławowi Ossowskiemu, Pierre'owi Bourdieu).

2. Rozprawa habilitacyjna: *Działanie wobec rzeczywistości. Projekt onto-epistemologii społecznej*,

Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, streszczenia oraz mieszanego indeksu przedmiotowo-osobowego. Na poziomie koncepcyjnym autorka pracy stawia sobie dwa główne cele. Pierwszy – krytyczny – to analiza stanu oraz wskazanie ograniczeń nauk społecznych w ich uprawomocnieniu środkami nowożytnej epistemologii. Drugi cel – pozytywny – stanowi próba sformułowania stanowiska onto-epistemologicznego, w założeniu stanowiącego alternatywę i sposób przezwyciężenia tych ograniczeń (s. 8-9). Autorka opiera swoje przekonanie głównie na analizie historycznych przemian wiedzy naukowej, przemian jej społecznych uwarunkowań i zadań, a także na uznaniu nowych koncepcji epistemologicznych, istotnie zmieniających filozoficzną wykładnię nauki. Te ostatnie głównie negują fundamentalną rolę teorii poznania w określeniu zadań, metod i narzędzi nauki. Innymi słowy, celem Habilitantki jest sformułowanie takiego stanowiska, w którym uda się połączyć współczesny krytycyzm wobec historycznie ugruntowanych (a współcześnie problematycznych) argumentów, uzasadniających rolę nauk społecznych, z onto-epistemologią jako filozoficzną teorią bytu społecznego, stawiającą przed nauką zadania praktyczne. O samej onto-epistemologii Autorka pisze: „Jest to [...] teoria bytu społecznego, której przedmiotem są poznawcze działania podmiotów, a zarazem teoria poznania rzeczywistości społecznej, której składową są ontyczne kwalifikacje (statusy, sposoby istnienia) uczestników działań społecznych” (s. 11). Dalej dodaje również: „Onto-epistemologia jest rewindykacją na rzecz nauk społecznych obszaru badań i refleksji zawłaszczonego przez filozofię epistemocentryczną” (s. 47). Najogólniej rzecz ujmując, w rozprawie idzie zatem o nawracający spór, który wynika z dylematu między celami stawianymi poznaniu a uwarunkowaniami działania, z dylematu o to, jak akty poznawcze i ich rezultaty mają się do praktyki społecznej, będącej zarówno źródłem wiedzy i jej wynikiem, jak również sposobem bycia.

Poddany szczegółowej analizie, problem prowadzi do sformułowania szeregu szczegółowych pytań i kolejnych rozstrzygnięć. Habilitantka analizuje powyższe problemy na tle przemian modeli poznania naukowego, szczególnie wzorców nowożytnych i współczesnych. W analizach uwzględnia też przeobrażenia statusu refleksji filozoficznej jako krytycznej teorii nauki a zarazem jako teorii społecznej. Kierunek rozważań wynika z przekonania o słabnącej roli epistemocentryzmu, a jednym ze skutków jest powrót do „ontologicznej problematyzacji nauk społecznych” (s. 27).

Kierunek rozważań skoncentrowanych na związku między ogólną teorią nauki i teorią społeczną, były współcześnie w filozofii wielokrotnie podejmowany, w czym zresztą Habilitantka jest dobrze zorientowana. W analizach podjętych na wstępie swojej pracy wskazuje ona zarówno na historyczne antycypacje (m.in. wzbudzający interpretacyjne rozbieżności pluralistyczny pogląd na temat wiedzy w filozofii Arystotelesa, próbę unitarnej przebudowy przez Kartezjusza i późniejsze konsekwencje tego procesu w poglądach Kanta, swoistość późniejszych koncepcji nauki, techniki i praktyki). Jej koncepcja mieści się w nurcie tych współczesnych poglądów, których autorzy krytycznie odnosili się do naturalistycznie zorientowanej epistemologii i jej teoretycznych konsekwencji, szczególnie w odniesieniu do zjawisk społecznych i ich podmiotowych aspektów.

Za interesującą i wartościową poznawczo należy uznać próbę odczytania dziejów filozofii pod kątem związków onto-epistemologicznych, w wyniku których kształtowało się koncepcyjne rozumienie wiedzy, jej uzasadnienie oraz wynikające z niego społeczne zadania nauki. Z przeprowadzonych analiz wyłania się dylematyczny obraz filozofii jako namysłu i fundamentalnych rozstrzygnięć w kwestii odseparowania nauki *sensu largo* od celów społecznych lub przeciwnej temu jej partycypacji, służącej zarazem postępującej samowiedzy (s. 33). Ścisłą więź praktyki społecznej, etycznej i politycznej z rozwojem poznania uznano za jedno z ważniejszych osiągnięć kultury antycznej oraz istotny czynnik rozwoju. Nowożytne zwroty w metodologii, metafizyce czy aksjologii doprowadziły do trwałego (czy nawet – jak wskazuje Habilitantka – utopijnego) rozdziału teoretycznych i praktycznych zadań nauki, skutkowały uniwersalizmem, wywiedzionym z „Kartezjańskiej wiary w jeden świat i jedną naukę wyrastającą z pnia metafizyki” (s. 37). Proces przeobrażeń wiedzy, polegający na jej stopniowej redukcji do techniki i episteme, sfinalizowała Kantowska koncepcja wiedzy (rozumu teoretycznego i praktycznego) oraz – według Habilitantki – towarzyszące jej zapoznanie bytowej podstawy nauki, a w dalszej perspektywie protetyczne uzupełnianie nauk społecznych modelami przyrodoznawczymi lub poszukiwanie doraźnych technologii i jej społecznych zastosowań.

W swoich rozważaniach Habilitantka zdaje się pomijać tendencję do systemowego porządkowania wiedzy, ważną w obliczu nowożytnego procesu różnicowania się nauk i ich wyodrębniania się z filozofii. To istotna zmiana jakościowa, na jaką zdawał się reagować Kartezjusz, podobnie jak F. Bacon (nieco marginalnie uwzględniany w rozważaniach, a poszukujący w praktycznym zastosowaniu nauki, przynajmniej w formule utopii, skutecznego instrumentu przeobrażeń społecznych).

W podejmowanych rozważaniach Autorka pracy wskazuje na liczne i ważne konsekwencje fiksacji, jaką było uznanie prymarności epistemologii nad pozostałymi aspektami myślenia i działania człowieka. Wymieńmy ważniejsze z nich: stosunek teorii do praktyki, instrumentalne rozumienie techniki i doświadczenia, przemiany w sferze aksjologii tych dziedzin. Habilitantka wielokrotnie powtarza i podkreśla, że fundamentalne problemy poznania naukowego, szczególnie tam, gdzie daje o sobie znać historycznie rozpowszechniony podział na przyrodznawstwo, nauki społeczne i humanistykę, wymagają ponownego podejmowania, analizy i rozstrzygnięć. Taki cel jest ważny, ponieważ w zaszłych procesach równoczesnego przenikania się nauk (profesjonalizacja, autonomia wobec otoczenia kulturowego, zadaniowość) i ich różnicowania się (dyscyplinarność czy odrębność wzorców poszczególnych dziedzin) uwidaczniają się ograniczenia dotychczasowej filozofii nauki. Habilitantka wielokrotnie powtarza przekonanie o wyczerpaniu się paradygmatu epistemocentrycznego, a jednocześnie – jakby wbrew powyższej tezie - wskazuje na obecne we współczesnej nauce jego różnorodne oddziaływanie. Nie sposób przy tym pominąć zbieżnych z takim myśleniem licznych narracji, wskazujących na erozję dotychczasowego uzasadnienia epistemocentrycznej koncepcji nauki.

Analizując liczne uwarunkowania onto-epistemologii, Habilitantka odnosi się do relacji między humanistyką a naukami społecznymi oraz do ich stosunku do nauk przyrodniczych. Wskazuje przy tym na wielość tych związków, przejawiająca się m.in. w uniwersalności hermeneutyki dla nauki czy w sposobie spełniania w humanistyce rygorów naukowości, związanych ze stosowaną metodą, przedmiotem poznania, celami badań, stosowanymi instrumentami oraz społecznym i kulturowym znaczeniem osiągnięć tej dziedziny wiedzy. W przeprowadzonych analizach Autorka pracy nie ustrzegła się niejednoznaczności w rozumieniu humanistyki i nauk społecznych. Powodów takiego stanu rzeczy może być wiele: geneza i historyczna zmienność obu dziedzin, odmienne tradycje intelektualne, przenikające się wpływy (szczególnie nauk przyrodniczych i nauk społecznych w nomotetycznym podejściu do przedmiotów i celów poznania). Autorce są one doskonale znane, choć konkluzje z analizy porównawczej nie wiodą początkowo do konstruktywnego rozstrzygnięcia (s. 51). W dalszej części rozważań Habilitantka objaśnia ideologiczne uwikłanie nauki i rolę filozofii, która

stopniowo odróżnia się od poznania naukowego. W nawiązaniu do M. Siemka Autorka wyjaśnia istotę tego problemu, pewne wątpliwości terminologiczne może jednak wzbudzać określenie scjentyzmu mianem „ideologii filozoficznej” (s. 54). Nie zmienia to faktu, że przedstawiona analiza scjentyzmu i jego następstw jest wartościowym rozpoznaniem problemu. Zyskałoby ono dodatkowo wraz z szerszą próbą wyjaśnienia, dlaczego nauki społeczne i humanistyka – mimo prób podejmowanych na przełomie XIX i XX wieku (Dilthey, neokantyści) – poddały się ostatecznie represyjnemu scjentyzmowi. Światło na to rzucają m.in. rozważania Diltheya w *Budowie świata historycznego w naukach humanistycznych* (Gdańsk 2005), podobnie jak np. rekonstrukcja i analiza sporu neokantystów ze scjentykami i zwolennikami hermeneutyki M. Szulakiewicza (*Filozofia w Heidelbergu. Problem transcendentalizmu w heidelberskiej tradycji filozoficznej*, Rzeszów 1995).

Przeprowadzone w dalszej części analizy umiarkowanie epistemocentrycznych poglądów S. Ossowskiego zmierzają do wykazania ich przydatności do uzasadnienia ontoepistemologii, tzn. do określenia poznawczych i społecznych konsekwencji, z których wynika wniosek o dwukierunkowej więzi tworzonych interpretacji i interpretowanej rzeczywistości, oraz do wykazania użyteczności perspektywy filozoficznej dla zrozumienia sytuacji socjologii i typowych dla niej ujęć badawczych (s. 65, 67). Podobny kierunek przybiera rekonstrukcja tych poglądów Ch. Taylora, które mają kluczowe znaczenie dla zrozumienia poznawczych funkcji teorii oraz jej społecznego (np. politycznego) oddziaływania. Autor *Teorii społecznej jako praktyki* formułuje istotne argumenty na rzecz uwolnienia badań społecznych spod wpływu paradygmatu przyrodoznawstwa, a w ślad za tym redefiniuje cele oraz zadania nauk społecznych, choć - jak uważa Habilitantka – czyni to w sposób ograniczony i niekonsekwentny. Przypadek Taylora jest – jak sędzę – dobrą ilustracją przenikania się i konwergencji odmiennych paradygmatów oraz następstw tych procesów (s. 73). Podjęte i konsekwentnie przeprowadzone rekonstrukcje stanowisk S. Ossowskiego, Ch. Taylora oraz B. Tuchańskiej stały się podobnie ukierunkowanym wielogłosem w kwestii potrzeby nowoczesnego zorientowania poznania tak, by odzyskało społeczne i historyczne znaczenie, by stało się „fenomenem ontycznym” (s.92).

Trzeba podkreślić, iż spójna strategia w sprawnie budowanej narracji nie służy celom *stricte* poznawczym, a zgodnie podstawowym założeniem, zmierza do sformułowania ontoepistemologii bytu społecznego: „Jest to droga – jak w kontekście rozważań B. Tuchańskiej pisze Habilitantka – na której ontologizacja poznania polega na uznaniu go za pewną postać praktyki społecznej” (s. 93), która otwiera przed epistemologią zupełnie nowe cele i możliwości, a jednocześnie wymaga korekty dotychczasowych poglądów na cha-

rakter humanistyki i całej nauki (s. 98). Pochopne może się jednak wydawać uogólnienie, z którego wynikałoby, że humanistyka formułuje analogiczne prawa jak pozostałe nauki, a w tym szczególnie przyrodznawstwo. Zmiana ta wymaga również namysłu nad kluczowymi kwestiami samej epistemologii, m.in. sposobami pojmowania prawdy i jej współczesną, problematyczną sytuacją w nauce, technologii, teoriach społecznych czy polityce.

Habilitationka przyjmuje, że decydujące znaczenie dla zrozumienia sensu onto-epistemologicznej rekonstrukcji filozofii i nauki ma rozpoznanie ich nowoczesnej sytuacji oraz nowoczesności w ogóle. Jednym z elementów, pozwalających osiągnąć ten cel, jest m.in. analiza statusu doświadczenia, które ma mocy epistemocentryzmu ze zdarzenia i sposobu bycia w świecie stało się „wskaźnikiem kontroli rzeczy” (s. 120). Jeszcze silniej staje się to widoczne wraz z upowszechnieniem eksperymentu jako czynności poznawczej, a jednocześnie kontrolnej, której towarzyszą rygorystyczne wymagania i procedury jako przejawy „fetyszyzacji” metody. Dalekosiężne konsekwencje upowszechnienia tego rodzaju myślenia i wynikających z niego praktyk badawczych są udziałem współczesnego człowieka i przejawiają się w cząstkowych strategiach abstrakcyjnego, teoretycznego myślenia i konkretnego działania. Schizofreniczność tej sytuacji stała się widoczna m.in. w oderwaniu socjologii jako nauki od tego, co w praktyce życiowej ujawnia się jako indywidualne, przeżywane wewnętrznie czy bezpośrednio. Habilitationka zauważa: „Nowoczesność [...] to onto-epistemologiczna złożoność konfliktu między ontycznymi i epistemicznymi własnościami doświadczenia”, zaś obecność tego konfliktu pozwala rozumieć sens historycznych i aktualnych przemian (s. 126-127). Habilitationka pokazuje je na przykładzie różnych sposobów rozumienia czasu i przestrzeni, wielości światów społecznych, ich granic i relacji między nimi, a przede wszystkim upowszechnienia naukowych (w domyśle redukcjonistycznych) wzorców ich pojmowania. Rozumienie wspomnianej wielości światów staje się istotnym czynnikiem rozróżnienia historycznych i nowoczesnych stanowisk poznawczych. Te ostatnie ukierunkowują się na unifikację w wymiarze komunikacyjnym oraz cywilizacyjnym (s. 138-139). Zainteresowanie Habilitationki zwraca się ku socjologii, traktowanej jako swoisty probierz współczesnych przemian w dziedzinie nauk społecznych. Mam jednak wrażenie, że w tej części rozważań (szczególnie odniesienia do konsekwencji filozofii Kartezjusza, Kanta, a dalej również Arystotelesa) socjologia została ujęta w sposób ahistoryczny i - jakby wbrew tytułowi - nie chodzi tu o nią jako naukę społeczną, lecz jako wyraz orientacji poznawczej, której celem jest społeczny wymiar ludzkiej egzystencji, charakteryzowany trojako: działaniem, normatywnością i zaangażowaniem (s. 143). Wykazywana w dalszej części pracy „niedookreśloność dyscyplinarna” socjologii ma prawdopodobnie miejsce nie tylko z powodów wskazywanych przez Habilitationkę,

lecz również wynika z zaniechania próby jej dookreślenia. Zgadzam się z poglądem, że *casus* socjologii jest miarodajnym przykładem ogólnej sytuacji nauk społecznych. W takim ujęciu wyraźnie ciąży na niej piętno epistemocentryzmu, a jednocześnie trwale był w niej obecny nurt humanistyczny, tworzony przez zwolenników alternatywnej postawy badawczej i proaktywistycznej (G. Simmel i inni). Tego rodzaju rozdwojenie pozostaje udziałem wielu dyscyplin nauki. Z przedstawionych rozważań wynika, że Habilitantka doskonale rozumie obecność granicy, oddzielającej sferę i cele stricte badawcze (wyznaczone rygorami metod, procedur, instrumentów) od refleksyjności nakierowanej na przeżycia i ich indywidualność, zgoła odmienne od wymagań stawianych teoretycznej nauce.

*

Podjęte przez Habilitantkę rozważania są spójne i konsekwentne, jednak kilkakrotnie zaskoczyły kategorycznością lub jednostronnością niektórych stwierdzeń, jak np.: „Historyczne, kulturowe, społeczne «deklinalcje» nauk i ich epistemologiczne konsekwencje zrozumieli najlepiej – jak się zdaje – dopiero w XX wieku francuscy filozofowie i historycy nauk” (s. 39) lub innego: „Epoka nowożytna w kulturze intelektualnej, odkąd zapewniła epistemologii rolę *philosophia prima*, rozerwała związki, które w sposób eksplicytny bądź implicytny łączyły w obszarze myśli społecznej problematyzację bytu i poznania, działania i wiedzy” (s. 41). Jestem przekonany o tym, że wyraźnym zmianom ulegały proporcje i priorytety, decydujące o stosunku epistemologii do ontologii. Nawet wówczas, gdy pierwszą z nich filozofowie nowożytni traktowali jako *philosophia prima*, nie wynikało z tego, że całkowitemu wyparciu ulegały kwestie ontologiczne. Ich rola okazywała się nieporównywalnie mniejsza, a popełniony grzech przypominał neopozytywistyczną wiarę w skuteczne i definitywne przewyciężenie metafizyki. W kwestiach fundamentalnych należy zapytać, czy możliwa jest koncepcja wiedzy całkowicie wolna od ontologii. Własną krytyczną odpowiedź oraz wnioski habilitantki widać w ocenie i komentarzu do koncepcji Ch. Taylora (s. 83-84) i w dalszych analizach i w podsumowaniu stanowiska P. Bourdieu oraz w zakresie socjologii (tezy H. Kozakiewicz).

W zakresie analiz historyczno-filozoficznych pluralistycznej koncepcji Arystotelesa i ocen jej interpretacji (J. Kalinowski, M. Siemek, s. 20 i n.) nieco schematyczny wydaje się zarzut anachroniczności w stosunku do przywołanych koncepcji. Anachronizm (s. 23, 25) jest według Habilitantki w jednym przypadku następstwem uznania epistemocentryzmu, w drugim zaś - instrumentalizmu. Jaki byłby w obliczu obu tych ujęć alternatywny sposób myślenia? Czy możliwe jest w takim przypadku sformułowanie wykładni neutralnej, wolnej od hi-

storycznych i współczesnych uwarunkowań, szczególnie w obliczu zarzutów Habilitantki przeciw obu tym ujęciom (s. 25-26)?

Wątpliwości pozostawia zawarte w końcowej części pracy odwołanie do fizykalnej interpretacji pola i domeny, służące objaśnieniu modelu intersubiektywności w onto-epistemologii (s. 202-203). Czy w tym przypadku fizyka może być źródłem twórczych metafor? W pracy dostrzegłem błąd w nazwisku Hansa Lenka (dwukrotnie, s. 48), którego w ogóle pominięto w indeksie osobowym (s. 239).

*

Praca dr Marioli Kuszyk-Bytniewskiej jest wartościowym i oryginalnym projektem. Autorka wykazała się samodzielnością w zakresie myślenia koncepcyjnego i dobrym przygotowaniem warsztatowym. Praca została napisana językiem rozwiniętym kategoriałnie. Jej konstrukcja jest gruntownie przemyślana, a podjęte kwestie rozstrzygnięte konkluzywnie i konsekwentnie. Habilitantka zachowała właściwe proporcje między częściami rekonstrukcyjnymi a samodzielnymi wywodami i wnioskami. Oparła się również pokusie wielu możliwych wtrąceń i aluzji na rzecz odwołań uzasadnionych podejmowanymi problemami, świadczących o jej dobrym erudycyjnym przygotowaniu.

W rozważaniach Habilitantki koncepcja onto-epistemologii łączy się z szerszym problemem trwałych związków między celami i rozstrzygnięciami teoriopoznawczymi a sposobem pojmowania rzeczywistości (w tym także jako przedmiotu poznania). Zgodnie z takim ujęciem, w każdym rozstrzygnięciu epistemologicznym wspomniana więź pozostaje obecna, niekiedy jednak (jak w wyniku preferencji zwolenników epistemocentryzmu) bywa wypierana, ukrywana lub przynajmniej marginalizowana (por. monizm epistemologiczny empirokrytyków czy monizm neutralny B. Russella). Onto-epistemologia posłużyła Habilitantce do zbudowania własnej narracji, w której znalazło się miejsce zarówno na krytykę epistemocentrycznych stanowisk nowożytności, jak i na próby samodzielnych rozstrzygnięć.

Ogólny kierunek rozważań należy oceniać przez pryzmat aktualnej sytuacji nauki i dokonującej się współcześnie jej technocentrycznej korektury. Nauki społeczne nie zdołały się oprzeć tendencji do ewaluacji ich możliwości i osiągnięć za pośrednictwem technologicznych kryteriów skuteczności i efektywności wiedzy, metafor rynku, sieci czy globalizacji. Oceniana w takim wymiarze, rozprawa dr Kuszyk-Bytniewskiej wpisuje się we współczesną dysputę nad miejscem i znaczeniem filozofii, humanistyki i nauk społecznych dla społecznego wymiaru ludzkiego istnienia, odległym jednak od utopijnych ideologii i programów na rzecz uspołecznionej refleksyjności (A. Giddens, S. Lash) i krytycznego namysłu nad statusem współczesnej wiedzy. Habilitantka ma świadomość zasięgu i możliwych konsekwencji pro-

blemów, które podejmuje. Oceniając je, wskazuje na kluczowe wymagania onto-epistemologii: racjonalność, intersubiektywność oraz obiektywność. Każda z tych wartości podlegała silnemu wpływowi epistemocentryzmu, jednak – jak sądzi Habilitantka – wraz z historycznymi i współczesnymi przemianami nauk, ich wzorców, a przede wszystkim sytuacji społecznej, kulturowej, wymagają one ponownego przemyślenia. Doskonale tę przemianę ilustruje historyczna zmienność rozumienia obiektywności, wynikająca z różnic między naukami przyrodniczymi a społecznymi oraz między różnymi wzorcami w obrębie samych nauk społecznych (np. analizowany związek z zaangażowaniem i neutralnością, w nawiązaniu do N. Eliasa). Hermeneutyczne powiązanie racjonalności, obiektywności oraz intersubiektywności tłumaczy sytuację, w jakiej onto-epistemologia usiłuje przekroczyć ograniczenia epistemocentrycznego sposobu odnoszenia się do świata społecznego. W przypadku nauk przyrodniczych ich współczesna technologiczna reorientacja określiła warunki i możliwości dalszego rozwoju. Przypadek onto-epistemologii może być postrzegany jako alternatywna propozycja, służąca przeobrażeniu współczesnego dyskursu w zakresie roli i miejsca nauk społecznych, którego najistotniejszym przesłaniem łączy poznawcze oraz ontyczne wymiary ludzkiego istnienia. Problem podjęty przez Habilitantkę nie jest nowy – towarzyszy sporom o relacje humanistyki i przyrodoznawstwa, o wzorce metodologiczne w nauce, o sposoby jej uzasadnienia i wynikające z tego cele. Przedstawiona rozprawa wpisuje się w te dyskusje i obok argumentów już znanych wnosi również nowe i oryginalne rozstrzygnięcia. Widoczne są one m.in. w uzasadnieniu miejsca i roli filozofii wśród celów poznania naukowego, które przekraczając zadania stricte epistemiczne, zmierza do zrozumienia oraz przekształcenia społecznego wymiaru ludzkiego istnienia. Zwrot ku ontologii, za jakim opowiada się Habilitantka, wiedzie do wniosku o trwałej, „organicznej” więzi myślenia filozoficznego z nauką, a w tym przypadku z socjologią. Analizując współczesną literaturę filozoficzną, można mieć wprawdzie wątpliwości, czy epistemocentryzm jest całkowicie przebrzmiałą pieśnią filozofii, nie sposób jednak przypisywać mu obecnie takiej pozycji jak choćby na początku XX wieku. Istotne jednak wydaje się to, że dawne argumentacje, z których wynikała wyróżniona pozycja problemów i rozstrzygnięć epistemologicznych, dziś straciły dawną moc, podobnie jak gruntownemu przeobrażeniu uległy nauki społeczne i ich najbliższe otoczenie. Sądzę, że kierunek rozważań Habilitantki jest zbieżny z tymi przemianami. Stworzony projekt teoretyczny świadczy o głębokiej świadomości tego stanu rzeczy, a jednocześnie może być rozumiany jako próba powrotu do klasycznego i fundamentalnego pytania o sens i cel wysiłków poznawczych człowieka ocenianych przede wszystkim w kontekście społecznej egzystencji. Warto tu dodać, że zyskałby dodatkowo na wartości wraz z próbą autokrytycznej refleksji nad

jego możliwymi ograniczeniami, takie bowiem istnieją i łączą się z dylematem wyboru wartości i ich możliwej hierarchii. Wartości poznawcze zostały w pracy szeroko zanalizowane i skomentowane, jednak szerszego komentarza wymagałyby również wartości społeczne oraz krytyczny namysł nad ryzykiem ideologizacji wiedzy, wyłaniającym się wraz z jej skonkretyzowanymi społecznymi aplikacjami.

Przedstawiona rozprawa, mimo kilku uwag krytycznych, jest spójnym i całościowym rozstrzygnięciem podjętego zagadnienia, świadczącym o kompetencjach merytorycznych, dobrym warsztacie metodologicznym, a przede wszystkim o samodzielności badawczej Autorki. Praca spełnia wymagania stawiane rozprawom habilitacyjnym, a przedstawiona w niej koncepcja nosi znamiona oryginalności i jest wartościowym wkładem we współczesną refleksję naukowo-filozoficzną i teorii społeczną.

3. Pozostały dorobek i udział w konferencjach naukowych

Obok monografii, wskazywanej jako osiągnięcie naukowe we wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego, na dorobek naukowy dr Marioli Kuszyk-Bytniewskiej składają się publikacje oryginalne, które ukazały się w formie artykułów przygotowanych samodzielnie i we współpracy z innymi autorami oraz rozdziałów i artykułów w monografiach wieloautorskich i w pracach zbiorowych pod redakcją. Po uzyskaniu stopnia doktora (w latach 2001-2015) Habilitantka przygotowała i opublikowała trzynaście artykułów naukowych, z których dwa były efektem pracy zespołowej. Ukazywały się one w czasopismach o zasięgu międzynarodowym i ogólnopolskim („Dialogue and Universalism”, „Edukacja Filozoficzna” „Przegląd Religioznawczy”, „Zagadnienia Naukoznawstwa”, „Studia Metodologiczne”) oraz lokalnym (m.in. „Annales UMCS Sectio I Philosophia-Sociologia”, „Rocznik Lubuski”). Niektóre z nich w fragmentach lub w całości zostały wykorzystane w rozprawie habilitacyjnej. Artykuły uzupełniają oryginalne rozdziały w pracach zbiorowych. Autorka publikowała je m.in. w pracach: *Koncepcje socjologiczne Stanisława Ossowskiego a teoretyczne i praktyczne zagadnienia współczesności* (red. M. Chałubiński, J. Goćkowski, I. Kaczmarek-Murzyniec, A. Woźniak, Toruń 2004), *Epistemologia współcześnie* (red. M. Hetmański, Kraków 2007), *Teoretyczne podstawy socjologii wiedzy* (t. II, red. P. Bytniewski, M. Chałubiński, Lublin 2010).

Dr M. Kuszyk-Bytniewska opracowała także dziewięć haseł *Powszechnej Encyklopedii Filozofii* (t. VI, VII, VIII i IX) oraz dwa hasła z *Encyklopedii Filozofii Polskiej* (t. I i II). Były to głównie hasła osobowe poświęcone filozofom i reprezentantom nauk społecznych

(L. Krzywickiemu, P. Lazarsfeldowi, G. Le Bonowi, R. Mertonowi, R. Niebuhrowi, F. Znanieckiemu, S. Czarnowskiemu, A. Kłoskowskiej i innym).

Na dorobek edytorski Habilitantki składają się: praca *Filozofia przyrody współcześnie*, współredagowana z A. Łukasikiem (Kraków 2010), numer czasopisma „Colloquia Communia” (2004, nr 1(76)), współredagowany z P. Bytniewskim i J. Mizińską. Do druku został złożony w ubiegłym roku tematyczny numer „Zagadnień Naukoznawstwa”. W dorobku znajduje się również recenzja książki oraz opublikowane głosy z debat.

Dr Mariola Kuszyk-Bytniewska po obronie doktoratu w 2001 roku wzięła czynny udział w blisko trzydziestu zagranicznych, międzynarodowych i ogólnopolskich konferencjach naukowych. Ich tematyka obejmowała m.in. filozofię medycyny, tanatologię, antropologię filozoficzną, filozofię współczesną, wiedzę o mediach, problematykę współczesnego społeczeństwa oraz współczesnej socjologii. Ponadto Habilitantka brała czynny udział w polskich zjazdach filozoficznych i socjologicznych, a także w kilku edycjach Festiwalu Filozofii. Obok udziału z wystąpieniami merytorycznymi, Habilitantka aktywnie włączała się w organizację czterech konferencji naukowych.

Habilitantka uczestniczyła w grancie zespołowym *Nowe postacie racjonalności w epistemologii i nauce*, którym kierował prof. dr hab. Marek Hetmański. Bierze także systematyczny udział w seminarium *Filozoficzne problemy podstaw wiedzy* (IFiS PAN). Jest członkiem kolegium redakcyjnego czasopism „Colloquia Communia” oraz „Nauka i Filozofia. Studia Filozoficzne i Interdyscyplinarne”.

4. Ocena działalności dydaktycznej i organizacyjnej Habilitantki.

Dr Mariola Kuszyk-Bytniewska jest pracownikiem wszechstronnie zaangażowana w działalność dydaktyczną i organizacyjną Wydziału Filozofii i Socjologii UMCS w Lublinie. Habilitantka brała udział w pracy zespołów przygotowujących programy kształcenia na kierunkach filozofia oraz europeistyka. Opracowała autorskie programy kształcenia do kilkunastu przedmiotów w zakresie filozofii, socjologii oraz o charakterze interdyscyplinarnym. Wielokrotnie angażowała się w prace wydziałowej komisji rekrutacyjnej, pełniła także funkcję opiekuna naukowego studentów realizujących międzywydziałowe indywidualne studia humanistyczne. Prowadziła zajęcia na studiach I i II stopnia oraz na studiach podyplomowych. Przygotowywała materiały dydaktyczne do zajęć (skrypt i podręcznik). Przygotowała także wykład w języku francuskim, zgłoszony do programu Erasmus.

W działalności organizacyjnej przez trzy kadencje pełniła m.in. funkcję członka Senatu UMCS, była również koordynatorem VIII Lubelskiego Festiwalu Nauki.

Habilitantka należy do Polskiego Towarzystwa Filozoficznego (pełni w nim funkcję sekretarza oddziału). Jest także członkiem Polskiego Towarzystwa Socjologicznego. Jest członkiem Komitetu Okręgowego Olimpiady Filozoficznej w Lublinie, angażuje się w działalność popularnonaukową oraz we współpracę ze szkołami średnimi. Pracowała w zespołach programowych, przygotowujących dokumentację studiów.

Za osiągnięcia zawodowe i naukowe dr Mariola Kuszyk-Bytniewska była wyróżniana medalem Komisji Edukacji Narodowej oraz nagrodą rektorską.

5. Podsumowanie i konkluzja

Dorobek naukowy dr Marioli Kuszyk-Bytniewskiej jest bogaty i zróżnicowany tematycznie. Przedstawione osiągnięcia naukowe, organizacyjne oraz dydaktyczne, w tym również rozprawa wskazana przez Habilitantkę spełniają wymagania art. 16 Ustawy z dnia 18 marca 2011 roku o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym z dnia 14 marca 2003 r. Wnoszę o dopuszczenie dr Marioli Kuszyk-Bytniewskiej do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Andrzej Kucner